

Н. Я. Кайда

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри міжнародного права та порівняльного правознавства,
проректор з адміністративної та наукової роботи
Київського університету права Національної академії наук України

ОЗНАКИ АДАПТАЦІЇ ТРУДОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ДО ЗАКОНОДАВСТВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

У статті проаналізовано ознаки адаптації трудового законодавства України до законодавства Європейського Союзу (ЄС). Наведено підходи до характеристики цього досліджуваного правового явища. Наведено авторську класифікацію. Розкрито зміст кожної з них. Обґрунтовано, що результатом адаптації трудового законодавства України має стати приведення його змісту до такого стану, за якого трудове законодавство України та трудове законодавство Європейського Союзу будуть характеризуватись спільними принципами та стандартами, а джерела трудового права Європейського Союзу стануть джерелами трудового права України. Доведено, що адаптація трудового законодавства України до законодавства Європейського Союзу являє собою складну процедуру, яку становлять як організаційні етапи (наприклад, вивчення та аналіз норм трудового права Європейського Союзу), так і власне етапи, пов'язані з безпосереднім внесенням змін до законодавства (розроблення нормативно-правових актів трудового законодавства з урахуванням правових принципів, стандартів та інших джерел права в цій сфері, які є обов'язковими для держав, що планують увійти до Європейського Союзу, їх прийняття та введення в дію).

*Визначається, що адаптацію трудового законодавства України до законодавства Європейського Союзу доцільно розглядати як зближення вітчизняного законодавства з відповідними зразками *acquis communautaire*. Автор погоджується з деякими дослідниками в тому, що адаптації трудового законодавства України до законодавства ЄС притаманна ознака реалізації через сукупність юридичних (нормативних) та організаційних заходів. Такі заходи можуть мати організаційний, правовий, соціально-економічний чи науково-технічний характер. Систематизація законодавства, уніфікація термінології та створення механізму перевірки законопроектів становлять у сукупності процес адаптації законодавства, проте не є його характеристикою. Висловлено позицію, за якою адаптація включає не лише прийняття законодавства, але й дослідження, аналіз та оцінку положень трудового законодавства ЄС.*

Ключові слова: адаптація, трудове законодавство, законодавство ЄС, євроінтеграція, праця.

Постановка проблеми. Роль законодавства ЄС зростає, адже внаслідок сучасної глобалізації взаємний вплив і взаємозалежність між державами постійно збільшуються. Питання захисту прав та інтересів працюючих осіб й роботодавців уже давно перетворились із внутрішнього питання держав у міжнародну проблему. Використання найманої праці є питанням, яке потребує спільного правового врегулювання різними державами, і, як наслідок, зумовило виникнення потреби у створенні міжнародно-правових стандартів у сфері праці, які визначають той рівень забезпечення прав суб'єктів трудових правовідносин, який має забезпечити кожна держава. Сам процес адап-

тації законодавства України до законодавства Європейського Союзу полягає в його зближенні із сучасним європейським правом і передбачає поступове приведення вітчизняної правової системи у відповідність із європейськими стандартами законодавства в усіх сферах, зокрема у сфері праці. Необхідність адаптації трудового законодавства України до законодавства ЄС зумовлена не лише курсом нашої держави на входження до Європейського Союзу, а й тим, що чинне трудове законодавство України далеко не у всіх аспектах відповідає сучасним реаліям і не забезпечує цілковитий захист інтересів суб'єктів трудових правовідносин. Директиви ЄС не є універсальним інструмен-

том для вирішення всіх законодавчих проблем України, адже вони містять норми, механічне виконання яких не забезпечить нову якість регулювання національного ринку праці. Проте адаптація трудового законодавства дасть змогу реформувати ринок праці в Україні та реалізувати його потенціал, а отже, законодавець має докласти значних зусиль для того, щоб трудова політика України наблизилась до кращих європейських зразків. А тому актуальність дослідження поняття, сутності та ознак адаптації трудового законодавства України до законодавства ЄС зумовлена невідповідністю низки норм трудового законодавства України європейським правовим стандартам, а також неефективністю чинного адаптаційного механізму.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Необхідність дослідження ознак адаптації трудового законодавства України до законодавства ЄС зумовлена низкою соціальних проблем, які існують в Україні та потребують свого вивчення й розв'язання. Незважаючи на те, що дослідженню цього питання приділяли увагу численні вітчизняні автори, наукова теорія адаптації трудового законодавства України до законодавства ЄС так і не була повноцінно сформована. Окрім того, варто враховувати, що «адаптація» є динамічним інститутом, стан реалізації якого на різних етапах може бути різним, що також є свідченням того, що питання, пов'язані з адаптацією трудового законодавства України до законодавства ЄС, не втрачають актуальності. Серед дослідників адаптації трудового законодавства України до законодавства ЄС зазначимо внесок таких, як: Н.Б. Болотіна, Д.С. Галицька, О.Є. Гапон, С.В. Грищак, М.О. Дей, А.Ю. Денисевич, М.І. Іншин, В.С. Кілімов, Т.В. Колєсник, В.В. Лазор, Л.І. Лазор, Р.З. Лівшиц, К.В. Мельник, Т.І. Мостицька, Н.М. Мужикова, О.Л. Омельченко, Ю.П. Орловський, П.Д. Пилипенко, С.М. Прилипко, О.І. Процевський, В.Ф. Пузирний, К.Б. Пусан, В.Г. Ротань, Л.А. Семиног, О.В. Смирнов, М.Л. Смолярова, О.А. Теличко, Н.М. Хуторян, Г.І. Чанишева, О.М. Ярошенко. Втім, незважаючи на ухвалені рішення, задекларовані принципи, увагу науковців до питань адаптації трудового законодавства України до законодавства ЄС, законодавцем так і не було досягнуто бажаного результату. А тому потреба у наукових працях, навчальних і практичних посібниках, присвячених адаптації трудового законодавства України до законодавства ЄС, залишається актуальною.

Мета статті – дослідити основні ознаки адаптації трудового законодавства України до законодавства ЄС, надати їхню авторську класифікацію.

Виклад основного матеріалу. Щодо ознак адаптації законодавства України до законодавства ЄС, то в науковій літературі вони переважно встановлюються з урахуванням поняття та сутності цього явища. Наприклад, Т.О. Коломоєць у процесі дослідження адаптації інформаційного законодавства України до вимог ЄС виділила такі ознаки адаптації законодавства України до законодавства ЄС: 1) виступає формою гармонізації законодавства; 2) полягає у пристосуванні вітчизняного соціального законодавства до відповідних міжнародних стандартів правотворення та правозастосування; 3) здійснюється з метою зближення вітчизняного законодавства з відповідними зразками міжнародного нормативного масиву, зокрема *acquis communautaire*; 4) характеризується певною етапністю здійснення; 5) є пріоритетним напрямом правової реформи в Україні [1, с. 14]. Виділені дослідницею ознаки, незважаючи на спірність їхнього змісту, окреслюють ту специфіку досліджуваної категорії, яка нами аналізувалась під час дослідження позицій дослідників цього питання. Наприклад, нами був визначений як спірний підхід, згідно з яким адаптація законодавства розглядається як форма його гармонізації. Щодо ознаки «пристосування», то ми дійшли висновку, що в цьому контексті більш коректно пояснювати сутність адаптації як приведення змісту нормативно-правових актів національного трудового законодавства до законодавства ЄС, адже «пристосування» є терміном, який переважно вживається для пояснення фізичних і механічних дій. Інші виділені автором ознаки, на нашу думку, є характерними для «адаптації законодавства» загалом. Зокрема, адаптацію трудового законодавства України до законодавства Європейського Союзу доцільно розглядати як зближення вітчизняного законодавства з відповідними зразками *acquis communautaire*. Здійснюючи адаптацію, законодавець не копіює європейські правові принципи, стандарти та інші джерела права у трудовій сфері, а саме зближує зміст українських правових принципів, стандартів та інших джерел права в цій сфері з європейськими. Етапність здійснення також зазначалась нами як ознака, притаманна адаптації трудового законодавства. Щодо пріоритетності, то, на нашу думку, не можна робити однозначних висновків про цю

ознаку, проте безсумнівно, що адаптація трудового законодавства України до законодавства Європейського Союзу є одним із пріоритетних напрямів правової реформи в Україні.

О.Є. Гапон, досліджуючи адаптацію трудового законодавства України про час відпочинку до законодавства Європейського Союзу, виділила такі ознаки цього явища: 1) це сукупність юридичних (нормативних) та організаційних заходів; 2) здійснення адаптації покладається на спеціально уповноважені державні органи; 3) предметом адаптації є міжнародні принципи, стандарти, джерела права Європейського Союзу про час відпочинку, а також національні джерела права про час відпочинку; 4) здійснюється шляхом дослідження, аналізу, оцінки відповідних положень про час відпочинку з метою визначення напрямів, методів і способів практичного здійснення процесу адаптації; 5) спрямовується на створення спільного нормативного регулювання часу відпочинку між Україною і ЄС [2, с. 10]. У цьому контексті також звернемо увагу на те, що цей підхід дослідницею було розкрито з урахуванням визначення поняття «адаптація трудового законодавства України про час відпочинку до законодавства Європейського Союзу», сформульованого нею в цій роботі. Погодимось із дослідницею в тому, що адаптації трудового законодавства України до законодавства ЄС притаманна ознака реалізації через сукупність юридичних (нормативних) та організаційних заходів. Такі заходи можуть мати організаційний, правовий, соціально-економічний чи науково-технічний характер, і при цьому встановлення вичерпного переліку таких заходів неможливе – у кожній окремій ситуації використовуються ті заходи, які необхідні для адаптації. Ознаку, яка розкриває предмет адаптації, визначено О.Є. Гапон коректно. Також варто погодитись із дослідницею в тому, що адаптація включає не лише прийняття законодавства, але й дослідження, аналіз та оцінку положень трудового законодавства ЄС. Окрім того, погодимось із дослідницею в тому, що адаптація трудового законодавства України до законодавства Європейського Союзу спрямовується на створення спільного нормативного регулювання трудових правовідносин в Україні та ЄС.

Дещо інакшим чином визначено ознаки адаптації трудового законодавства України до законодавства Європейського Союзу К.Б. Пусан під час здійснення дослідження адаптації національного законодавства України у сфері праці суддів до законодавства Євро-

пейського Союзу. Зокрема, дослідницею було виділено такі ознаки цього процесу: 1) систематизація законодавства; 2) уніфікація термінології; 3) створення механізму перевірки законопроектів [3, с. 14]. На нашу думку, ці аспекти все ж доцільніше розглядати як складники процесу адаптації трудового законодавства України до законодавства Європейського Союзу, а не як ознаки. Систематизація законодавства, уніфікація термінології та створення механізму перевірки законопроектів становлять у сукупності процес адаптації законодавства, проте не є його характеристикою.

Тому з урахуванням здійсненого аналізу, а також сформульованої нами дефініції поняття «адаптація трудового законодавства України до законодавства ЄС» зробимо висновок, що адаптація трудового законодавства України до законодавства Європейського Союзу характеризується такими ознаками:

1) процесуальність, тобто поетапний характер процедури адаптації трудового законодавства України до законодавства Європейського Союзу;

2) інституційність – реалізація шляхом упровадження спеціально уповноваженими державними органами організаційних, правових, соціально-економічних, науково-технічних процесів і заходів, спрямованих на зближення трудового законодавства України до змісту європейських правових принципів, стандартів та інших джерел права в цій сфері, які є обов'язковими для держав, що планують увійти до Європейського Союзу;

3) спрямованість: метою адаптації трудового законодавства України до законодавства Європейського Союзу є створення спільної системи правового регулювання трудових правовідносин у Європейському Союзі та в Україні;

4) пристосовність: для здійснення адаптації трудового законодавства України до законодавства Європейського Союзу необхідне урахування українських реалій.

Ознака процесуальності означає поетапний характер процедури адаптації трудового законодавства України до законодавства Європейського Союзу. Адаптація трудового законодавства України до законодавства Європейського Союзу являє собою складну процедуру, яку становлять як організаційні етапи (наприклад, вивчення та аналіз норм трудового права Європейського Союзу), так і власне етапи, пов'язані з безпосереднім внесенням змін до законодавства (розроблення нормативно-правових

актів трудового законодавства з урахуванням правових принципів, стандартів та інших джерел права в цій сфері, які є обов'язковими для держав, що планують увійти до Європейського Союзу, їх прийняття та введення в дію).

Інституціональність, на нашу думку, полягає в тому, що адаптація трудового законодавства України до законодавства Європейського Союзу здійснюється спеціально уповноваженими державними органами (Президентом України, Кабінетом Міністрів України і Міністерством юстиції України) та за допомогою спеціальних процесів і заходів, спрямованих на зближення трудового законодавства України до змісту європейських правових принципів, стандартів та інших джерел права у цій сфері, які є обов'язковими для держав, що планують увійти до Європейського Союзу. Прикладом таких спеціальних процесів є проведення експертизи проекту нормативно-правового акта чи процедура проходження законопроектом, розробленим із урахуванням правових принципів, стандартів та інших джерел права в цій сфері, які є обов'язковими для держав, що планують увійти до Європейського Союзу, законодавчої процедури.

Ознака спрямованості полягає в тому, що адаптація трудового законодавства України до законодавства Європейського Союзу здійснюється з чітко визначеною метою – створення спільної системи правового регулювання трудових правовідносин у Європейському Союзі та в Україні. Це означає, що результатом адаптації трудового законодавства України має стати приведення його змісту до такого стану, за якого трудове законодавство України та трудове законодавство Європейського Союзу будуть характеризуватись спільними принципами та стандартами, а джерела трудового права Європейського Союзу стануть джерелами трудового права України.

Останньою виділеною нами ознакою адаптації трудового законодавства України до законодавства Європейського Союзу є ознака пристосованості. Її зміст полягає в тому, що адаптація трудового законодавства України до законодавства Європейського Союзу не має перетворитись лише в перенесення норм джерел трудового права Європейського Союзу до трудового

законодавства України, адже країни Європейського Союзу та Україна мають різні правові традиції, характеризуються різним рівнем розвитку економіки, різні законодавчо передбачені гарантії для працівників і роботодавців. Тому будь-яке внесення змін до трудового законодавства України має здійснюватись із урахуванням реальних можливостей забезпечити їх виконання. Саме тому йдеться саме про адаптацію трудового законодавства, а не про його транспозицію.

Висновки і пропозиції. Специфіка адаптації трудового законодавства України до законодавства ЄС зумовлена насамперед тим, що для приведення змісту нормативно-правових актів національного трудового законодавства до законодавства ЄС в цій сфері обов'язково необхідно врахування українських реалій, адже правовідносини між працівниками й роботодавцями безпосередньо залежать від тих гарантій, які встановлюються державою. Також варто враховувати те, що трудове законодавство України досі залишається пострадянським і вже не один рік потребує реформування. А, враховуючи цілі України щодо членства в Європейському Союзі, таке реформування необхідно здійснювати з урахуванням правових принципів, стандартів та інших джерел права у цій сфері, які є обов'язковими для держав, що планують увійти до Європейського Союзу.

Список використаної літератури:

1. Коломоець Т.О. Адаптація інформаційного законодавства України до вимог ЄС як складова сучасного вітчизняного правотворчого процесу : монографія / М-во освіти і науки України, Запор. нац. ун-т, Нац. гірн. ун-т. Дніпро : НГУ, 2013. 164 с.
2. Гапон О.Є. Адаптація трудового законодавства України про час відпочинку до законодавства Європейського Союзу : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.05 / М-во освіти і науки України, Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ, 2015. 20 с.
3. Пусан К.Б. Адаптація національного законодавства України у сфері праці суддів до законодавства Європейського Союзу : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.05 / М-во освіти і науки України, Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ, 2015. 19 с.

Kaida N. Ya. Signs of adaptation of labor legislation of Ukraine to EU legislation

In the article the signs of adaptation of the labor legislation of Ukraine to the EU legislation are analyzed. Approaches to the characteristic of this investigated legal phenomenon are presented. The author's classification is given. The contents of each are disclosed. It is substantiated that the adaptation of the labor legislation of Ukraine should result in bringing its content to such a state, its labor legislation of Ukraine and the labor legislation of the European Union will be characterized by common principles and standards, and the sources of European Union labor law will become the sources of labor law of Ukraine. It is proved that the adaptation of the labor legislation of Ukraine to the legislation of the European Union is a complicated procedure, which consists of both organizational stages (for example, studying and analysis of the norms of the European Union labor law), as well as stages related to the direct introduction of changes in the legislation (development regulations of labor law, taking into account the legal principles, standards and other sources of law in this field, which are obligatory for the countries planning to enter the European Union, to adopt them cha and commissioning).

*It is determined that the adaptation of the labor legislation of Ukraine to the legislation of the European Union should be considered as approximation of the domestic legislation with the corresponding models of *acquis communautaire*. The author agrees with some researchers that the adaptation of the labor legislation of Ukraine to the EU legislation is a characteristic sign of implementation through a set of legal (regulatory) and organizational measures. Such measures may be of an organizational, legal, socio-economic or scientific and technical nature. The systematization of legislation, the unification of terminology and the creation of a mechanism for checking draft laws constitute, in the aggregate, the process of adaptation of legislation, but it is not its characteristic. It is argued that adaptation involves not only adopting legislation but also researching, analyzing and evaluating the provisions of EU labor law.*

Key words: *adaptation, labor legislation, EU legislation, European integration, labor.*